

Algra werd in januari '41, toen hij weigerde minder scherp te schrijven, gedwongen, zich terug te trekken. Zijn opvolger, J. de Haan, wekte al onmiddellijk de Duitse toorn op door zijn eerste artikel te openen met de zinnen: 'Sluit de gelederen om de standaard van Gods woord. Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken.'¹

★

Wanneer men uit het voorafgaande concludeert dat op basis van de gelijk-schakeling (een gelijkschakeling die in de eerste plaats op het vitale gebied der nieuwsvoorziening betrekking had) toch een vrij ruime mate van variatie in de pers te zien bleef, dan is die conclusie juist. Er bleven verschillen tussen de bladen bestaan, zij het dat die, afgezien natuurlijk van de nationaal-socialistische bladen, een veel subtieler karakter droegen dan voorheen. Elk blad was nu eenmaal een aparte onderneming met een eigen redactionele staf en wij hebben de indruk dat men zich bij menig blad ook daarom verzoenen kon met de onwaardige positie waarin men zich eigenlijk bevond, doordat men, de Duitse leiding volgend, toch allerlei zijpasjes maakte. De klachten van de *Sicherheitspolizei und SD* over de stille tegenwerking die al in de opmaak tot uiting kon komen, waren bepaald niet ongefundeerd. Een krant die vol stond met Duits nieuws, kon van tijd tot tijd of zelfs regelmatig in allerlei 'onschuldige' rubrieken (in een boekbespreking, een toneelrecensie, een historische beschouwing) de oplettende lezer een soort knipoogje geven: 'eigenlijk' staan wij aan de goede kant. Men moest dan vaak wel heel goed lezen om die knipoogjes op te merken² en binnen het geheel van een krant vormden zij toch steeds geïsoleerde verschijnselen, zoals trouwens ook allen die in de dag- en weekbladwereld werkzaam waren, in min of meer geïsoleerde groepen uiteengevallen waren. Ook op persgebied gold wat ir. Damme, de voorzitter van de Vereniging van Metaal-industriëlen, in de herfst van '40 aan de directie van de vliegtuigfabriek 'Aviolanda' had doen weten: 'dat ieder voor zich maar moet bepalen welke houding hij zal aannemen.'

¹ *Het Fries Dagblad getuigt*, p. 42. ² Zo plaatste het *Rotterdams Nieuwsblad* op een zaterdag in december '40 van een vervolgverhaal voor kinderen, 'De avonturen van tante Koojsje', een aflevering waarvan de hoofdletters tezamen de zin vormden: 'Eens komt de dag der bevrijding en der vergelding, weg met de landverraders, Rotterdam wordt gewroken.' Het restant van de oplaag werd op maandag 'in vlot tempo uitverkocht'. (*Rotterdams Nieuwsblad: Rapport betreffende het beleid, gevoerd in de jaren der bezetting* (1945), p. 27)